

JORDÁKY LAJOS

Az első kolozsvári szocialista munkáslap

A munkásmozgalom elsőrendű agitációs és propagandaeszközeinek egyike volt minden országban és fejlődése minden periódusában a munkássajtó. Minden ország, sőt gyakran egyes jelentősebb ipari centrumok kezdődő munkásmozgalma azonnal megteremtette sajtóját, amely a tömegekkel való szoros kapcsolatot tartotta fenn. De voltak olyan szakaszai is a munkásosztály történetének, amikor szervezetet lehetetlen volt alakítani, s ilyenkor egy-egy lap körül tömörültek a proletáriátus öntudatos elemei a szocializmusért folyó harcukban.

Erdélyben hosszú időn át a munkásmozgalom saját sajtója nélkül vívta nehéz és kemény küzdelmeit. A szocialista sajtó a XIX. század hetvenes éveitől állandóan eljutott az erdélyi városokba is Budapestről, Bécsből, Bukarestből, Jasiból, sőt az I., majd a II. Internacionálé lapjai Svájcból és Németországból is. Ennek a sajtónak a jelentősége azonban főleg a szocialista eszme megismertetésében állott, s a szervezeti és harci problémákra vonatkozóan adott elsősorban hasznos útmutatásokat. Hiányoztak belőle természetesen a helyi problémák, az általános feladatok helyi konkretizálása, az itteni dolgozókat közvetlenül érintő és érdeklő sérelmek és kívánságok.

A szocialista sajtó azokon a helyeken teremődik meg először, ahol az ipar a legfejlettebb s ennek következtében a munkásmozgalom is a legerősebb. Az első harcosszemléű szocialista lapok Erdélyben Aradon és Temesváron indultak meg. Aradon jelenik meg 1891-ben a *Közjólét*, majd 1893-tól kezdve az *Uj Világ* és a *Munka óre*, Temesváron pedig ugyancsak 1893-ban a *Volkswille*.

Az első szocialista lapok Aradon és Temesváron akkor születtek meg, amikor a II. Internacionálé megalakulása után (1889) létrehozott Magyarországi Szociáldemokrata Párt (1890) keretében magyar, román, német, szerb és szlovák munkások a marxista elvi nyilatkozat alapján és a proletárinternacionalizmus szellemében megalakítják a szociáldemokrata pártszervezeteket. A Szociáldemokrata Párt megalakulása lényegében a marxizmus elterjedésének a lehetőségét teremti meg a munkásosztályon belül. Különösen az 1890—1894 közötti periódus volt jelentős mind a szervezetek megalakulása és a sztrájkmozgalmak kiszélesítése, mind a szocialista eszme terjesztése szempontjából. Az uralkodó osztályok 1894-től fokozódó terrorral próbálják elfojtani a mozgalmat, s bár annak terjedését többé meggátolni nem tudják, mégis újabb szakadást provokálnak ki a munkásmozgalmon belül. A terror következtében a forradalmi módszerek feladását követelő opportunistáknak sikerül átmenetileg a marxisták fölé kerekedni (1895—1896), majd az agrárproletáriátus képviselői válnak ki, és alkotják meg a Független Szocialista Pártot (1897). A századforduló előtt így az opportunistákkal és anarchistákkal kell megvívniuk a harcot a munkásmozgal-

mon belül a marxistáknak; s ugyanakkor harcolniuk kell a munkásszervezeteket sújtó terror és az agrárproletariátus szervezkedési és sztrájkjogát tiltó „rabszolga-törvény” ellen.

A terrort természetszerűen megsínylette a szocialista sajtó is. Az aradi és temesvári lapok éveken át kénytelenek megjelenésüket megszakítani, s amikor a munkássajtó újraindulását a munkások áldozatkészsége biztosítja, a sajtóperek özönét zúdíttja rá a reakciós kormányzat.

A századforduló éveiben, az ipari fejlődéssel párhuzamosan, a szocialista munkásmozgalom új lendületet vesz. Az 1900-ban elmélyült gazdasági válság a nyomort és munkanélküliséget, valamint az országon belüli munkakereső vándorlást és az Óceánon túlra vonzó emigrációt nagymértékben fokozta, mégis a munkásszervezetek erősödnek ebben az időszakban, és a munkásság megmozdulásai is sokasodnak. Az alacsony életszínvonal és a 12 órás munkanap elleni akciók általánossá válnak minden szakmában, s a szakszervezetek fő követelése a munkabérek emelésére s a munkaidő leszállítására irányulnak.

Az erdélyi szakszervezetek szorosan együttműködtek a szociáldemokrata pártszervezetekkel, s tevékenységük többnyire szervesen egybefonódott. Ahol csak pártszervezetek voltak, ott mindaddig, amíg a szakcsoportok megalakultak, ezek végezték a szakmai mozgalom szervezését is. Más helyeken viszont, ahol a pártszervezetek hatósági terror vagy belső gyengeségek miatt nem alakulhattak meg, a szociáldemokrácia ideológiai-nevelő és politikai akcióit is a szakmai csoportok keretében szervezték.

A századforduló szociáldemokrata mozgalmának fő politikai célkitűzése már az általános választójogért folyó harc lett. A pártprogram alapjában véve a marxizmus szellemét tükrözte. A termelési eszközök köztulajdonba vételét és a politikai hatalom meghódítását a proletariátus elsőrendű feladatává tette, amely nélkül a szocializmus megvalósítása lehetetlen. Mégis az általános választójog követelésének előtérbe állítása a nyugateurópai pártokban kialakuló revizionizmus és reformizmus hatását tükrözte. A pártprogram és elvi nyilatkozat marxista megfogalmazását részben reformista politikai gyakorlat egészítette ki az erdélyi munkásmozgalomban is. Föl sem vetődött a polgári demokratikus forradalom és proletárforradalom kérdéseinek elvi tisztázása a szociáldemokrata pártszervezetekben, s nem került előtérbe a demokratikus köztársaság és az önrendelkezési jog követelésének a jelszava...

A munkásmozgalom fejlődése és az osztályharc élesedése mindenesetre megkövetelte Erdélyben is, egyes munkáscentrumokban a munkássajtó megteremtését. A századfordulón csak Temesváron jelent meg rendszeresen a *Volkswille*, miután az aradi munkáslapok a terror és üldöztetés következtében 1898-ban beszüntették megjelenésüket. Ezeknek a lapoknak különben sem volt hatásuk a tulajdonképpeni Erdélyben, s nemcsak Kolozsvárra, Szebenbe vagy Brassóba nem jutottak el, de még Hunyad megye bányászai és vaskohászai sem olvasták.

A szocialista szervezetek román, magyar és német nyelvű lapok kiadását követelték határozataikban, és kezdeményezéseket is tettek ilyen irányban. Példaképpen néhány kezdeményezést kell megemlítenünk, hogy konkrétan láthassuk a munkásság követeléseinek a tartalmát. A Független Szocialista Párt — amely tevékenységét az agrárproletariátus körében fejtette ki — első kongresszusán, 1897-ben, több delegátus javasolta egy román nyelvű szocialista lap kiadását. Élénk vita után a kongresszus a román lap megindítására sajtólap

teremtését határozta el, kimondva egyúttal, hogy a párt propagandáját magyar, német, román, szerb és szlovák nyelven kell folytatni.¹

Két év múlva, 1899-ben, az erdélyi szociáldemokrata pártszervezetek Brassóban tartott konferenciáján hoztak határozatot román nyelvű szocialista lap kiadására. A konferencián egyébként felolvasták a Romániai Szociáldemokrata Párt titkárságának levelét, amelyben közölték, hogy a romániai szocialisták minden támogatást megadnak az erdélyi szocialista lapnak.²

A brassói szociáldemokrata pártszervezet különben 1898-ban megkísérelte egy német és egy magyar nyelvű politikai és társadalmi hetilap kiadását. Brassó megye alispánja azonban 1898. december 15-i rendelkezésében elutasította az *Erdélyi Néplap* címmel kért szocialista lap engedélyezését azzal a megokolással, hogy a brassói munkások lapbizottsága nevében kérelmező személy „mint lapszerkesztő nem igazolta a sajtórendtartásban követelt törvényes tulajdonok bírástát és mert a sajtórendtartás 14. §-ában előírt biztosítékot nem tette le”.³

A munkássajtó követelését azonban a tömegek állandóan napirenden tartották. A földműves munkások 1899 áprilisában tartott országos kongresszusán a kolozsvári delegátus, miután vázolta az erdélyi munkások helyzetét, a következő előterjesztést tette: „Az erdélyi munkások elhatározták, hogy egy román nyelvű lapot adnak ki. Ha a román lapot kiadják s felvilágosítják a román munkásokat, ezeket nem lehet többé sztrájkbontókul felhasználni, kéri tehát az alföldi munkásokat, hogy a lapot erkölcsileg és anyagilag támogassák”.⁴

Egy év múlva, 1900 júniusában, az erdélyi szociáldemokrata pártszervezetek ugyancsak Brassóban megtartott konferenciája az összes népek jogegyenlősége mellett foglal állást, és megújítja a román nyelvű szocialista lap kiadására vonatkozó határozatot.⁵

Láthatjuk tehát, hogy az osztályharc egyik igen éles szakaszában mennyire fontosnak tartották a munkásmozgalomban a sajtó megteremtését, s milyen félelem töltötte el ugyanakkor a feudális-burzsoá államhatalom képviselőit a munkássajtótól. A munkásmozgalom növekedése és harci lendületének erősödése végül is kikényszerítette a szocialista sajtót. Elsőnek Kolozsváron indul meg 1901 tavaszán az *Erdélyi Munkáslap*, majd 1902-ben Nagyváradon az *Ébresztő*. Miután a román nyelvű lap kiadását Erdélyben a hatóságok a román klerikálisreakciós erőkkal együttműködve megakadályozták, a szociáldemokrata szervezetek Budapesten adták ki, s onnan küldték szét terjesztésre Erdély minden részébe. Először a MEZŐFI Vilmos által vezetett, úgynevezett „Ujjászervezett Szociáldemokrata Párt” orgánumaként a *Vointa Poporului* jelent meg 1902-ben kéthetenként, majd hetente „a dolgozó román nép részére”. A Szociáldemokrata Párt 1903 januárjában adja ki Temesváron „a szociáldemokrata alapelvű” *Votul Poporului* című lapot „a dolgozó román nép számára”. A hatósági terrorkövetkeztében azonban tizenegy hónap után, 1903 novemberében a lap kénytelen beszüntetni megjelenését. Az új román szociáldemokrata lap, az *Adeverul (Glasul Poporului)* Budapesten indul meg 1903 augusztusában hetilapként, s megszakításokkal ugyan, de folytatja megjelenését az első világháború végéig.

Említettük, hogy a szociáldemokrata sajtó elengedhetetlen feltétellé vált mind az ideológiai nevelés, mind a mindennapi gyakorlati kérdések tárgyalása

¹ *A Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1897. évi működése*. Bp. 1898. 467. l.

² *Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1899. évi működéséről*. Bp. 1900. 423. l.

³ *Népszava*, 1899. 27. évf. 3. sz. január 6.

⁴ *Népszava*, 1899. 27. évf. 27. sz. április 7.

⁵ *Jelentés a Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1900. évi működéséről*. Bp. 1901. 473. l.

szempontjából. Az általános választójogért folyó politikai küzdelem, a bérharcok, a 8 órás munkanap és a munkásvédő törvények követelése ugyanúgy szükségessé tették, mint a magyar és román uralkodó osztályok között létrejött szövetség elleni küzdelem. TISZA István csak nemrég—1899 augusztusában—teremtette meg Aradon POPEA püspökkel és MANGRA Vazullal a magyar és román uralkodó osztályok legreakciósabb rétegeinek a szövetségét. A szövetséget a *Népszava* leplezte le, rámutatva TISZA István és a román vezetők hazug és népellenes politikájára: „Amit Tisza István mondott, az helyes ugyan, de nem igaz. Helyes, hogy a magyar népnek nem áll érdekében semmiféle más hazai nemzetiséget bármily irányban is elnyomni, de nem igaz, hogy a magyar politikusok e szerint cselekedtek is eddig. Mert a magyar politikusok soha nem törődtek azzal, hogy mi a nép érdeke, hanem csak azzal, hogy mi az ő saját, tényleges vagy képzelt osztályérdekük. És miután a magyar politikusok korlátlan hatalommal bírnak, melyre a népnek semmi befolyása nincs, ezt a hatalmat mindig jól ki is használták arra, hogy saját osztály- és nemzeti érdekeiket kielégítsék, más osztályok és más nemzetek rovására”.⁶

A kiélesedett osztályharc szakaszában kezdett növekedni Kolozsvár munkásmozgalmának a politikai súlya. Egymás után alakulnak 1899-ben és 1900-ban újabb szakmai szervezetek, és 1901-ben már tíz szakszervezetben tömörülnek a város ács, asztalos, cipész, kályhás, kőfaragó, kőműves, könyvnyomdász, pék, szabó és vas- és fémmunkásai. Ezekon kívül a szociáldemokrata pártban tevékenykednek a vasúti műhely és a dohánygyár munkásai is. Népgyűlések, tüntető felvonulások, rendőrséggel való véres összeütközések és sztrájkok napirenden voltak ezekben az években. A mozgalomnak lendületet adnak a harcosszoroszági munkásmegmozdulások is, amelyeket az itteni szocialista sajtó már 1901-ben forradalomnak nevez. Kolozsvár munkássága 1901 tavaszán két alkalommal is nagyszabású politikai tüntetést szervez. A március 17-i népgyűlés, amelyet „betegségélyezés” kérdésében hívtak össze, mintegy 500 munkás jelenlétében követeli „a politikai jogoknak kiterjesztését az ország minden 20 éven felüli lakosára, tekintet nélkül nemre, vallásra és nemzetiségre”.⁷ A május elsejei népgyűlésen már több mint 1500 ember tüntet az utcákon, s az egykori tudósítás szerint „Oroszország munkásainak forradalmáról a népgyűlés tudomást véve, az elnyomottak harcának sikert kívánt és rokonszenvét fejezte ki”.⁸

Ebben a történeti helyzetben indult meg 1901. május 1-én az *Erdélyi Munkáslap*. A lapot sem az egykorú könyvészeti publikációk, sem az utóbbi másfél évtizedben megjelent sajtótörténeti bibliográfiák nem tartják nyilván. Régi munkásmozgalmi emberek emlékezései indítottak el keresésére, s az egyik családi munkásmozgalmi gyűjteményben sikerült megtalálni a lap 1901. május 1-én megjelent 1. számát, a júniusi 2. számot, valamint az „augusztus hó” keltezésű 4. számot. Az tehát kétségtelen, hogy a lap 1901 májusa és augusztusa között megjelent. Nyilván a pártszervezet szándékában állott a lap további megjelenítése is, amiről közvetve a *Népszava* munkásmozgalmi hirdetések rovatának egyik kis közleménye tanúskodik. A közlemény azt adja hírül, hogy 1901. augusztus 10-én a kolozsvári Lövéde helyiségeiben műsoros estélyt tartanak az *Erdélyi Munkáslap* alapja javára.⁹ További kutatások döntik majd el, mikor és milyen

⁶ *Népszava*, 1899. 27. évf. 68. sz. aug. 8.

⁷ *Népszava*, 1901. 29. évf. 37. sz. március 30.

⁸ *Népszava*, 1901. 29. évf. 51. sz. május 7.

⁹ *Népszava*, 1902. 29. évf. 90. sz. aug. 8.

okok miatt szüntették be a pártlap kiadását, vajon a hatósági terror, anyagi nehézségek vagy a *Népszavát* propagáló központi utasítások végrehajtása tette szükségessé az első, rövid életű szociáldemokrata sajtótermék megjelenésének beszüntetését.

A lap redakcionális részét illetően a következőket kell megemlítenünk. A lap főcíme alatt vastag betűkkel jelzi: „Szociáldemokrata politikai havilap”. A szerkesztőség és kiadóhivatal a Pata utca 1 szám alatt volt „ahová mindenemű levelezés és egyéb küldemény intézendő”. A lap tulajdonosa a kolozsvári szociáldemokrata párt, felelős szerkesztőként pedig az 1. számon FARKAS Lajos kőművesmunkás, a 4. számon FUKÁSZ Sándor cipésmunkás neve áll. A lap tényleges szerkesztője és cikkírója TATAY Gyula nyomdász munkás volt.¹⁰

A lapfej mellett jobbra és balra 3—3 soros mottó áll. A címtől balra vastag betűkkel MARX-idézet (*A munkásosztály csupán rabláncait vesztheti el. Világ proletárjai egyesüljetekek!*), jobbra PETŐFI-verssor (*Haza csak ott van, hol jog is van, S a népnek nincs joga!*). A lap egyes számai felhívásokat és kiáltványokat, elvi jellegű cikkeket, munkásleveleket, munkásmozgalmi híreket és közleményeket tartalmaznak.

Nem érdektelen tüzetesen megvizsgálni a meglevő számok tartalmát, mert azok hű képet adnak a kolozsvári munkásmozgalom ideológiai színvonaláról és gyakorlati tevékenységéről az 1901. évben.

Az 1901. május 1-i szám első lapjának felét május elseje megünneplésére szólító felhívás, másik felét a május elsejét méltató cikk foglalja el. A felhívás „Munkástársak!” megszólítással kezdődik s közli, hogy a Lövoöldében tartandó nagy népgyűlésen KARCZAGI J., a *Népszava* felelős szerkesztője beszél május 1-ének jelentőségéről. A pártvezetőség aláírásaival ellátott felhívásban bejelentik, hogy „Kolozsvárnak a népjogokért és szabadságért lelkesülő munkásnépe munkaszünettel üli meg e napot”, s „e napon pihenteti szerszámát az igazi öntudatos munkás”, aki ünnepel, és „ma büszkén mutat a piros lobogóra, mely szabadságot jelent”.

A *Május elsején* című cikk méltatja a nap jelentőségét, amely „a nemzetközi munkástársadalom szabadság-ünnep piros hajnalát” jelzi. Leszögezi, hogy bár május elseje nem hivatalos ünnep, a törvényhozás és hatalmi osztályok akarata ellenére azzá tette „a nép, a munkások milliói”, s mindenütt ahol „szervezett munkásmozgalom létezik, az akarat testet öltött”. A proletariátus május elsején tüntet a szociáldemokrácia nagy követelése miatt: az elrablott jogokért, a kultúra vívmányaiért, az emberies életmódért, az osztályuralom eltörléséért. De tüntet azonnali követelése miatt is, amelyeket a cikk az általános titkos választási jog, a nyolc órás munkaidő és a munkásvédő törvények kivívásában jelöl meg. A cikk a továbbiakban nemes pátozzsal jelenti ki: „Mily lélekemelő, mily magasztos tudat, hogy egy napon egy érzésben egyesül a világ minden munkása. E napon szemlét tartunk hadsoraink fölött s harcra szólítjuk a tétovázókat”. A befejező sorok pátozza mind erőteljesebben tükrözi az osztályharc és a nemzetköziség gondolatát: „Követeljük a társadalom oly újjáalakítását, hogy ne a tőkécé, hanem a munkásoké legyen a jutalom. Aki dolgozik az ne éhezzen. Egy mindnyájunkért, mindnyájan egyért! A nemzetközi szociáldemokrácia jelenti a békét, a kultúrát, a haladást. A mai napon szent fogadást teszünk, hogy a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia magasztos eszméiért harcolni és küzdeni fogunk. Aki jármát

¹⁰ ID. JORDÁKY Lajos visszaemlékezései.

tűri és a jogtalanság ellen nem küzd, megérdemli sorsát, és a korbácsot. Szabadsághirdető májusi hajnal, üdvözlünk téged mi, a szabadság nemzetközi harcosai. Éljen a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia!"

Az 1. szám második lapján közli a szerkesztőség programcikkét. A cikk, amely lényegében kifejtése és reprodukálása a „nemzetközi szociáldemokrácia” programjának, magában hordja a II. Internacionálé ekkori vezéreszméinek minden pozitívumát, s ugyanakkor a reformizmus mind erőteljesebben ható azonnali követeléseit, amelyek a szocializmusnak, mint végcélnek az elhomályosítására törekedtek, s a kapitalizmus keretében megvalósítandó követeléseket helyezik előtérbe. A programcikk azzal a megállapítással kezdődik, hogy a mindinkább szervezkedő és igazságos új társadalmi rendért harcoló proletariátus küzdelméből „Erdély munkásnépe is ki akarja venni részét, harcolni, felvilágosító és szervező munkával a győzelemhez hozzájárulni kíván ő is és ezen harc egyik éles fegyverét, a felvilágosítás és szervezés nehéz, de dicső munkájának egyik hathatós eszközét akarja szolgáltatni azzal, hogy ezen lapot megindítja”.

A programcikk a továbbiakban leszögezi magát a nemzetközi szociáldemokrácia és a proletariátus történelmi hivatása mellett, ami a kapitalizmus megszüntetésében, a termelőerők köztulajdonba vételében és az áruterelésnek szocialisztikus termeléssé való átváltoztatásában áll. Hangsúlyozza, hogy a munkásosztály kapitalizmus elleni harca „szükségképpen politikai harc”, s „a politikai hatalom megszerzése nélkül nem viheti keresztül a termelési eszközöknek az összesség birtokává leendő átváltoztatását”.

A pártprogram és a szerkesztőség programadó cikkének eddig tartó része a marxizmus eredeti szellemének felel meg. Itt azonban megszakad az elméleti fejtegetés. Nem érinti a társadalmi forradalom kérdését, mint a politikai hatalom meghódításának útját. Ehelyett áttér „már a mai társadalmi rend keretében” kívívandó követelésekre, amelyek a szerkesztőség véleménye szerint megteremtik a szocializmus megvalósításának politikai előfeltételeit. Ezen követelések legfontosabbjai az általános titkos választójog, az állandó hadsereg helyett a népfelfegyverkezés, a szabad véleménynyilvánítás joga, az egyesületi és gyülekezési szabadság, a fajok és nemzetiségek teljes egyenjogúsága, a vallás magánügyé nyilvánítása, az ingyenes oktatás, igazságszolgáltatás és gyógykezelés bevezetése, a munkásvédő törvényhozás megteremtése.

Nyilvánvaló a szakadék a forradalmi elmélet és a reformista gyakorlati politika között. A szerkesztőség azonban ebben a tekintetben csak követte azt a politikai vonalat, amelyet a II. Internacionálé pártjai általában elfoglaltak a századforduló éveiben. Különösen a német szociáldemokrácia eszmei hatása nyilvánult meg a reformista és revizionista követelések előtérbeállításában, hisz BERNSTEIN már évek óta propagálta a marxizmus alapvető tételeinek a revízióját, meghirdetve a kapitalizmusból a szocializmusba való békés belenövés elméletét, s „a mozgalom minden, a végcél semmi” jelszavát igyekezett a munkásmozgalommal elfogadtatni.

A szerkesztőség programcikke reformista tendenciája ellenére, a kolozsvári munkásmozgalomnak a századfordulón kialakult állapotában hasznos szolgálato-
kat tett, s agitatív erejét és hatását nem szabad lebecsülnünk. Végeredményben ekkor még az orosz munkásmozgalomban is csak a tisztázódás folyamata indult el. Az *Iszkerá* 1900-ban indult meg, és LENIN ekkor lépett sok alapvető kérdés megvitatásának és tisztázásának a periódusába. Az *Erdélyi Munkáslap* célja az agitáció volt, az öntudatlan munkások felvilágosítása és osztálytudatra ébresz-

tése, a csüggedők bátorítása, a szervezkedés előmozdítása, az elnyomottak és kizsákmányoltak védelme, és úttörés „minden téren és minden eszközzel a munkásnép gazdasági és politikai felszabadítására”.

A lapban megjelent további cikkek, hírek és felhívások mind ezt a célkitűzést szolgálták. A pártvezetőség külön felhívásban fordul az olvasókhoz és támogatásukat kéri, hogy a havonta megjelenő lapból rövid idő alatt hetilapot, sőt napilapot teremthessen. Egy rövid cikk a képviselőválasztásokkal foglalkozik s megállapítja, hogy a legtöbb választási kerület „kardesapás nélkül” kerül a reakciós és népellenes szabadelvű párt kezébe, amit elősegít „a románok tartózkodása és a függetlenségi párt árulása” is, az államhatalom erőszakoskodása és korrupciója mellett.

A hírek rovatban felhívják a dolgozókat, forduljanak minden panaszukkal a szerkesztőséghez. Beszámolnak a gyufagyárban uralkodó „ázsiai állapotokról”. A gyufagyárban 11 órás napi munkáért a férfiak napi 50—80, a nők 25—30, a gyermekek 10—15 krajcárt keresnek; baleset-védelem nem létezik, „elretentő” képet nyújtó a betegedési arány, s mindezek mellett a munkásfelügyelők „a munkásokat kényük-kedvük szerint pofozzák, ütik-verik”. Hasonló állapotok vannak a dohánygyárban is, — állapítják meg másutt két munkáslevél alapján. Két hír is foglalkozik az ipartestületi betegsegélyző pénztár igazgatóságának visszaélésével és munkásellenes tevékenységével.

A lap munkásmozgalmi anyagából megtudjuk, hogy májusban gyűlést tartanak „az általános munkásképző egyesület” megalakítására, hogy az asztalossegédek szakszerveletében előadást rendeztek május 1-e jelentőségéről, hogy a kőművessegédek nyilvános szakszerveletet tartanak a dolgozók szervezkedése érdekében. A kőművessegédek szervező bizottsága különben *Szózat* címmel kiadott röpiratban szervezkedésre szólítja fel a kőműveseket. Adatai szerint a kőműves legfeljebb 8 hónapon át 35 hetet dolgozik s ha soha nincs ezen idő alatt munka nélkül, megkeres 336 forintot. Ebből egy év alatt 130 forintot lakásra és ruházódásra költ, élelemre pedig 206 forintot, vagyis napi 65 krajcárt. A kőművesek a lap szerint igen „nagy nyomorban” élnek.

Az utolsó lapon külön rovatok vannak a pártügyneknek és az egyleti híreknek. A pártügyek rovatában figyelmeztetik a dolgozókat, hogy csak az tekinthető a párthoz tartozónak, „ki pártlapot vesz, olvas, terjeszt és a pártot anyagilag vagy szellemileg támogatja”. Kis közleményben szólítják fel az összes szakmákat, hogy két-két bizalmi férfiút válasszanak, mert a „szervezeti üléseken csupán a szakmák és a pártvezetőség bizalmi férfiai vehetnek részt”. A májusban megtartandó országos szociáldemokrata kongresszussal kapcsolatban pedig arra hívják fel az erdélyi szervezeteket és szakmai csoportokat, hogy „okvetlenül küldjenek a kongresszusra képviselőt.” Egy rövid hirdetés közli, hogy a kiadóhivatalban a szociáldemokráciára vonatkozó minden megjelent könyv, füzet és irat kapható. Az egyleti hírek rovat közli a 10 kolozsvári szakszervezet címét, amelyből azt lehet megállapítani, hogy a kolozsvári munkásmozgalom még nem rendelkezett központi munkásotthonnal. A tíz szakszervezeti csoport a város különböző részeiben, hat kis helyiségben tartotta gyűléseit. Az ácsok és a kályhások szakszervelete a Rákóczi úton, a kőműveseké a Víz utcában, a kőfaragóké a Vágóhíd utcában, az asztalosoké a Külmonostor utcában, a pékeké a Hegyvölgy utcában, a nyomdászoké a Brassai utcában volt. A legerősebb gyülekező hely a Kultorda utcában volt, ahol a cipészek, szabók, vas- és fémmunkások, a mozgalom akkor aránylag erős szervezetei székelték.

Az *Erdélyi Munkáslap* ismert példányainak legértékesebbje a júniusi, a 2.

szám. Csaknem kétlapos vezércikke, a *Mit tegyünk?*, a századforduló szocialista mozgalmának alapvető problémáit: a háború és béke kérdését, az emberi szolidaritás és humanizmus problematikáját, a gazdasági rendszer döntő társadalmi jelentőségét s a burzsoá humanisták és szocialisták közötti alapvető ellentétek okait veti fel és elemzi mélyrehatóan.

A cikk első felében pesszimiztikusnak látszó kérdésfeltevéssel, az emberiség erkölcsi és szellemi törekvései és az élet sötét, gonosz és emberellenes gyakorlata között von párhuzamot, és keresi az összefüggéseket. „Ha erkölcsi és szellemi törekvéseinkből következtetve az emberiségnek folyton tökéletesednie, nemesednie, emelkednie kellene; holott azt látjuk, hogy a való tények, amelyeknek létrejöttében közreműködünk, vagy amelyek létrejöttét meg nem akadályozzuk, inkább visszaesést jelentenek a legbarbárabb időszakokba”.

A cikk írója felfogásának alátámasztására, a nyilván akkor is legidősebb kérdészt veszi, a háború és az emberi élet megbecsülésének a problémáját. „... Ha bármely korban írtak és beszéltek a háború borzalmairól és az emberi élet méltóságáról, a mi korunkat egy sem múlta felül a béke áldásainak, a testvériségnek hangoztatásában, a nemzetek közti összetűzések, a győzelem és a legyőzetés egyformán korrumpáló hatásainak bizonyításában”. És mégis, mit bizonyít a gyakorlat? — folytatja a kérdésfeltevést. „Látjuk, hogy a legembertelenebb, legkegyetlenebb harc folyik ember és ember között. Hogy egy üldözési mániában szenvedő félbolond gonosztevő akaratából és parancsára évek óta mérsárolják folytonosan, Európa összes népeinek szemé láttára az örményeket. Látjuk, hogy a szabadságukért küzdő krétaiak csak azért mentek segítségére, hogy fegyverrel új szolgaságba hajtsák őket. Látjuk, hogy egy nagy, hatalmas nemzet nem ártallja túlnyomó, végtelenül túlnyomó hadierőjét harcba vinni egy kis nép ellen, gyenge hadierőjével szemben látjuk, hogy mint éhes farkasok miként estek neki európaiak és amerikaiak a békés Chinának”.

A *Mit tegyünk?* cikkírója a háború kérdése után „az emberiség, a szánalom, a kicsinyek és gyöngék védelmének elvét” veti fel és elemzi. Soha nem volt annyira népszerű „az emberiség szolidaritásának, az egyenlő emberi méltóságnak és szabadságnak jelszava”, mint éppen a századfordulón. A gyakorlat azonban teljes tagadását bizonyítja a burzsoázia által magasztalt és hirdetett elveknél. „Mert mit tesz a tőkés, mit a munkaadó, amikor válaszúra állítja a munkást? Vagy elfogadod a bért, amelyet neked adok, a munkát, amelyet és amennyit neked nyújtok, vagy elpusztulsz éhen, te és családod? Elfelejtí a szánalom, az emberszeretet tanítását, el a gyöngék védelmének nagyhangon hirdetett elvét s a gazdasági járomba hajtván embertársát, elveszi szabadságát, megtagadja benne egyenlő emberi méltóságát! A bérviszony minden formájában, hazug arcuclsapása a szabadságnak és emberszeretetnek, korrumpálja a munkást, mert embertársa fölött állóvá, zsarnokká teszi azt, szolgává ki emberi méltóságának még rongyaiba sem takarózhat, emezt!”

Ellentétek és ellentmondások vannak az emberi eszmék és az ember tettei közt minden téren. Például a vallás és a történettanítást hozza fel. A tudomány rég bebizonyította a világ- és emberteremtés bibliai történetének „mesevoltát”, s a papság mégis ugyanarra a bibliára alapozza hatalmát. A nemesség és királyság része még mindig „a tekintély és tisztelet” s a „befolyás és hatalom”, pedig a történelem tanítása szerint gazdagságuk nem érdemeik elismerésének, hanem az erőszak alkalmazásának az eredménye.

Az emberiség fejlődésének pesszimiztikusnak látszó megítélése után az *Erdélyi Munkáslap* cikkírója rátér a szocialista felfogás világos kifejtésére. Abból

a szocialista ideológiába átment rousseau-i gondolatból indul ki, hogy az emberek nem olyan rosszak, mint háborúikból, elnyomásaikból és igazságtalanságaikból gondolhatnánk, sem nem olyan jók, mint erkölcsi ideáljaik és tudományos eredményeik alapján vélhetnénk. Ettől pedig csak egy lépés a marxista felfogás. „Az emberek gondolkodását, világfelfogását, de mindenek felett cselekvését, külső viselkedését oly erő szabja meg, irányozza, amely minden emberi akaratnál erősebb, mert csak a gondolat világában lehetséges előle menekülés, de a tények világában szinte föltétlen alávetést követelt: az erő a gazdasági erő, a termelési viszonyok szükségképi rendje.”

A gazdasági rend és az ebből folyó gazdasági érdekek az emberek közötti ellentétek okozói; a háború, a kizsákmányolás, a babonák és a tévtanok mind következményei csupán. „A mai gazdasági rend az oka mindannak az ellentmondásnak és meghasonlásnak, amely a mai ember ideáljai és cselekvése közt fennáll.”

A továbbiakban a tőkés gazdasági rend alapját, a magántulajdon kérdését tárgyalja. „A termelési eszközök egyes emberek kezében vannak, s mindazok, akik termelési eszközök birtokából ki vannak zárva, kénytelenek egyetlen birtokukat, munkaerejüket a birtokosnak rendelkezésére bocsátani.” Ez okozza az elnyomást, teszi holt betűvé az emberszeretetet, mert „birtok és birtoktalanság az egyenlőséggel, mások szolgálatra kényszerítése a szeretettel kiegyeztetetlen ellentétben vannak”. Ezen pedig sem a kereszténység tanításai, sem az emberbarátok humanizmusa nem tud segíteni, mert „a gazdasági fejlődés szükség-szerű menete a termelő eszközöknek mind kevesebbek kezében fölhalmozódását, s ezzel a társadalmi ellentétek mind erősebb kiélesedését hozza magával”.

A szabad verseny a kapitalistákat új piacok szerzésére kényszeríti. Új piacokat pedig csak háborúval lehet szerezni. „Lesz tehát háború mindaddig, amíg annak gazdasági okát, a versenyt meg nem szüntetik.”

A háború és kizsákmányolás ellen éppen ezért nem lehet a bármilyen jószándékkal, emberszeretettel, lelkesedéssel telített „népboldogítók” útját követni. Aki igazán meg akarja változtatni a társadalmat, annak el kell jutnia a gazdasági okok felderítéséig és harcba kell indulnia azok megszüntetéséért. „... Az jellemzi a modern szocialistákat, és ebben különbözik a szocializmus minden eddigi hasonló iránytól, hogy az emberi ideálok és a társadalmi valóság közti ellentmondás igazi okát, a gazdaságát, nemcsak felismerte és hirdeti, de a gazdasági viszonyok gyökeres megváltoztatását küzdelme sarkkövévé tette.”

A cikk írója egyszerű, könnyen érthető szavakkal és világosan logikus okfejtéssel határolja el a szocializmust a különböző polgári humanista mozgalmaktól, amelyek nem haladnak előre, ellenkezőleg, „mindinkább neveltség tárgyává lesznek” szárnalmas és erőtlen antimaterialista felfogásukkal. A polgári „emberbarátok” természetesen félnek az „anyagias szocializmus”-tól, hiszen ez „anyagi érdekeiket” veszélyezteti. A cikk végső konklúziója a szocializmus etikai álláspontját tükrözi: „Aki akarja a jót, annak a jó alapját, okát is kell akarnia. Aki akarja az egyenlőséget, a szeretetet, a szabadság alapjait is akarnia kell, következetesen küzdenie kell tehát a mai gazdasági rend ellen, amely azoknak akadály, vagyis a jó embernek ma szocialistának *kell* lennie, következetes, forradalmi szocialistának, vagy nem az, nem jó, csak szeretne az lenni...”

Az *Erdélyi Munkáslap* 1901. évi júniusi, 2. száma bőven foglalkozik a kolozsvári munkásmozgalmi és politikai élettel, valamint a MSzDP 1901. évi kongresszusával. Az országos kongresszust a munkások parlamentjének és „mintaparlament”-nek nevezi, mert ott „nem a magyar törvényhozás lapos,

önző, üres és értetlen tanácskozását láttuk, hanem komoly, férfias politikát űző munkásokat". A kongresszus a nemzetközi szolidaritás megnyilvánulása volt minden tekintetben. Az ország minden nemzetisége ipari és földműves munkásainak delegátusai vettek részt a tanácskozáson, melegen üdvözölték az elnyomott lengyel szociáldemokraták küldöttét, megemlékeztek a párizsi Kommün 30 év előtti halottairól, lángoló lelkesedéssel nyilvánították ki szolidaritásukat „a Szibéria hómezőin raboskodó szabadság-hősöknek”, és rokonszenyükről biztosították „Oroszországnak a szabadságért ernyedetlenül harcoló munkásságát”.

A kolozsvári munkásmozgalom kérdéseivel több hír is foglalkozik. A május 1-i gyűléssel kapcsolatban megtudjuk, hogy azt a Lövdében tartották, mintegy 1500 ember vett részt, s azon május 1 jelentőségét méltatták, és ismertették a szociáldemokrácia azonnali követeléseit. A gyűlés résztvevői követelték a 8 órai munkaidő bevezetését és az általános titkos választójogot. Végül határozati javaslatot fogadtak el, amelyben „a Kolozsvárt megtartott népgyűlés meleg rokonszenyét fejezi ki a harcoló, vérző és szabadságért vágyódó orosz testvérek iránt”. Az oroszországi állapotokról a népgyűlés megállapította: „A nemzetközi szociáldemokraták kötelessége, hogy más, idegen országok munkásainak szabadság mozgalmait is kísérelje figyelemmel és segítsen a testvéreknek. Mai napon az egész világ proletársága megemlékezik az orosz forradalmárokról, kik elkeseredett, kíméletlen, kemény harcot folytatnak a cárral.” A népgyűlés után munkásdalokat énekeltek és tüntető-sétára indultak. Bevonultak a város központjába, körüljárták a főteret és a főutcákat, s a szociáldemokráciát és az általános választójogot éltették.

A szakmai mozgalmak területéről a lap tudósítást közöl a vasúti állomás építkezésének kőfaragó műhelyében dolgozó 34 kőfaragó munkabeszüntetéséről. A tárgyalások eredménytelenek maradtak, aminek következtében 30 sztrájkoló kőfaragóság elhagyta a várost, a többi pedig a városban sétál. Egy másik tudósítás azokkal az öntudatlan kőművesmunkásokkal foglalkozik, akik a vasúti műhelyek építkezésénél dolgoznak, s akik május elseje megünneplésére nem csatlakoztak a kőfaragó munkásokhoz, hanem munkabeszüntetés helyett a munkásünnepen is dolgoztak. „Sajnáljuk a kőműveseket, akik még ennyire hátra vannak öntudat dolgában, kergessék ki maguk közül azokat, akik hazáról, nemzetről s effélékről regélnek nekik s a mellett sorsukat mesterségesen mindig alacsonyabbra nyomják. Ha a nemzetközi szolidaritás magasztos ígét meg fogják érteni, meg fogják ünnepegni május elsejét, de helyzetük javítására is többet tehetnek.”

A város politikai életével három hír is foglalkozik. A lapban közlik, hogy az országos kongresszus határozata értelmében, a SzDP Kolozsvárt is fog képviselőjelöltet állítani, s részt vesznek teljes erejükkel a választási harcban, bár „választási alapjuk nincs, vesztegetni nem fognak és hivatalos pressiót sem fognak gyakorolni”. Egy másik hír a helyi Demokrata Párt egyik karrierista és korrupt vezetőjét leplezi le, egy harmadik közlemény pedig BARTHA Miklóssal szemben foglal élesen állást, akit a „titkos kormánypárt egyik legpiszkosabb politikusának” nevez. A leleplező cikk szerint az ellenzéki BARTHA Miklós pénzt fogadott el a kormány bankjától, liberális nézeteket hirdet, de cimborál a klerikális néppártiakkal, cikkeiben szennyes irányzatot honosított meg, és meggyőződését pénzért árulja. „Bartha, aki 1897—98 telén, midőn a kormány rendeletekkel csavarta ki a sajtószabadság, a gyülekezési jog és a szabad költözködés jogot, még keveselte a törvénytelen rendeleteket a szociáldemokraták ellen, aki vezércikkben hívta fel a kormányt kivételes rendszabályok hozatalára,

aki 1897. év karácsonyán Kolozsvárt nyilvános gyűlésen ígérte meg, hogy az általános, titkos választói jog mellett fog küzdeni és aki ezt a követelést 3 hónappal később a titkos paktumban egyszerűen elárulta: ezt a Bartha Miklóst a kolozsvári munkások ki fogják ebrudalni a városból, ha ugyan a polgári osztály nem fogja kidobni ezt a kétes értékű politikai vigéct.”

Az *Erdélyi Munkáslap* 1901. augusztusi, 4. száma főként a parlamenti választások és a kolozsvári utcai tüntetések és rombolások kérdésével foglalkozik. Az első számmal ellentétben, ezúttal sokkal erősebben érezhető az oppor-tunista revizionizmus és reformizmus szemléletének az érvényesülése. A választási felhívás ugyan erőteljesen hangsúlyozza a klerikális reakció elleni küzdelem fontosságát. „Ki kell állanunk a porondra — olvassuk — s fekete lobogóval szembe kell szegeznünk a szocializmus ragyogó piros zászlóját.” Leleplezik a reakció választási módszereit. A csendőrterror mellett korrupció, pénz, bor, sör és pálinka a vesztegetés eszközei. Mit állít azonban ezzel szembe a szociál-demokraták kolozsvári felhívása? Terrorra nem a tömegek megmozgatásával, az utca meghódításával kíván felelni, hanem a békés harc szükségességét hangsúlyozza. Vastag betűkkel szedi a következőket: „Mi csak a fölvilágosítás, a tanítás, a szervezés fegyvereivel tudunk és akarunk küzdeni.” Adakozásra szólít fel minden dolgozót a szociáldemokrata párt választási alapja számára: „Adjátok össze filléreiteket, hogy felvehessük a harcot: a néppel a népert és diadalra juttathassuk közös szent ügyünket!” Mi más ez, mint a különben egyáltalán nem lebecsülendő választási harc és parlamentarizmus túlértékelése és fetiszizálása, még hozzá olyan időben és körülmények között, amikor a munkásság 95—99⁰/₁₀-a nem rendelkezett még szavazati joggal sem.

A lap hosszú cikkben foglalkozik „a kolozsvári fejtelenség”-gel, vagyis az augusztus 4-én és 6-án lefolyt tüntetésekkel és rombolásokkal, amikor a tömeg megtámadta a rendőrséget, s a rendőrség vezetőinek a lakását szétrombolta. Az egykorú adatok szerint nyilvánvaló, hogy a rendőrség elleni spontán tüntetésben és zavargásokban széles néptömegek vettek részt, köztük — résztvevők emlékezései szerint — a szervezett munkások is. Furcsa mégis, hogy amíg a radikális polgári sajtó a rendőrség elleni „zendülés”-ről írt, addig a szociáldemokrata lap csupán „fejtelenség”-et látott, amelyet a „romboló csöcselék” vezetett. Igaza volt nyilván az *Erdélyi Munkáslap* cikkírójának, amikor megállapította, hogy a rendőrfőkapitány, a burzsoázia és a városvezetőség „egymáshoz méltó képviselői a reakciónak”, s hogy amilyen a polgári osztály, ugyanolyan a rendőrsége is, de érthetetlen marad, miért kellett a pártlapnak teljesen elhatárolnia magát a tömegek jogos zendülésétől azon rendőrség ellen, amely brutalitásával elsősorban éppen a munkásságot sújtotta ezekben az években is. A függetlenségi és 48-as polgári sajtó jogosnak találta a nép felháborodását az embergyilkoló rendőrség ellen. Még a burzsoázia érdekképviselője, a városi tanács is a rend helyreállítása érdekében „szabadságot” a rendőrfőkapitányt. A városi közgyűlés megállapítása szerint „... a felingerült mindennemű fegyverekkel felszerelt ezekre menő tömeg a főkapitányt a városháza előtt, midőn a lázongók besztítésára a hivatalból kilépett, kövekkel megdobta, a városháza ablakait beverte; a városi fogházat megostromolta, a foglyokat kiszabadította...”¹¹ A tömeg ezután „feldúlta” a főkapitány lakását, a főkapitányt magát, a rendőrtiszteket és rendőröket „halálra kereste”, a városban tört és zúzott, s birtokba vette az utcákat. Végül „a lázongó tömeg lecsendesítésére”

¹¹ *Kolozsvár város közgyűlési jegyzőkönyve, 1901. aug. 7. 249. pont.* (Kolozsvári Állami Levéltár.)

egy ezred sorkatonaságot, huszársági egységeket, valamint 80 gyalogos és 15–20 lovascsendőrt kértek Kolozsvárra, ostromállapotot rendelve el ugyanakkor, este 9 óra utáni kijárási tilalommal s az összes vendéglők és külvárosi kocsmák bezárásával.¹²

A városi tanács augusztus 7-i közgyűlésén az egyik tanácsos a szocialistákat vádolta a zavargások kirobbantásával, s a szociáldemokrata párt elleni erélyes rendszabályokat sürgetett. A pártlap szerkesztősége külön nyilatkozatban „piszkos rágalmazónak és aljas, svihák gazembernek” nevezte a városi ügyészt, közgyűlési támadása miatt. A zavargásokkal foglalkozó cikkben pedig elvileg indokolják meg az utcai eseményektől való távolmaradást. „Pártunk elvei olyanok — olvassuk a cikkben —, hogy minden erőszakos eszközt nemcsak elítélünk, de jól felfogott érdeünkben minden lehető módon megakadályozni igyekezünk. Minden erőszak a reakciót szolgálja.”

A szervezett munkásság nyilván nem maradhatott és nem is maradt távol az utcai tüntetésektől és harcoktól. Természetesen nem vett részt a rablásban és az oktalan törés-zúzásban, amelyet a rendőrség félelme és menekülése után a csőcselék végzett el. A pártszervezet és a szakmai egyesületek hivatalosan nem csatlakoztak semmiféle akcióhoz, de a néptömegek elkeseredéséből fakadó spon-tán akcióban a szociáldemokraták részt vettek.¹³ A pártlap szerkesztőségének eszmei indokolása „minden erőszakos eszköz” elítélése tekintetében az opportu-nizmus megnyilvánulását jelentette . . .

Az *Erdélyi Munkáslap* 4. száma közli két hasábon a szociáldemokrata párt választási programját. A 18 pontból álló választási program általános választó-jogot, véleményszabadságot, a kivételes törvények hatályon kívül helyezését, az iskolák államosítását, az állandó hadsereg helyett néphadsereg felállítását, munkásvédő törvényeket, a nemzetiségek autonómiájának elismerését és számos gazdasági jellegű intézkedést követel . . .

Az *Erdélyi Munkáslap* fontos szerepet töltött be néhány hónapon át a kolozsvári munkásmozgalomban. Néhány öntudatos szocialista, osztálytudatra ébredő munkásoknak csinálta egy olyan város munkásmozgalmának keretében, amely éppen hogy fejlődésnek indult, s alig esett keresztül helyi jellegű harcok kereszttüzén. A lap ideológiája a II. Internacionálé ekkori vezető pártjának, a német szociáldemokráciának a vonalát tükrözte. A marxizmus felfogása különö-sen a *Kommunista Kiáltvány* tételcín át hatott, a gyakorlatban azonban már erősen érvényesült a lassalleánus tanokat helyettesítő bernsteinista revizioniz-mus, ez a parlamentárizmusra és a polgári demokrácia megvalósítására vette a főirányt a szociáldemokrata pártpolitikában, s a munkásvédő törvények és kötelező betegsegélyezés megteremtését tűzte ki a szakszervezeti mozgalom céljává.

A kolozsvári munkásság vezetőrétege a szociáldemokrata pártirodalom s néhány bécsi és budapesti lap alapján ismerkedett meg és tartotta a kapcsola-tot a szocialista ideológiával. MARX és ENGELS alapvető művei elérhetetlenek voltak, LENINT még egyáltalán nem ismerhették, leggyakrabban BEBEL, LIEB-KNECHT, KAUTSKY, BERNSTEIN, PLEHANOV főleg agitatív jellegű beszédei és írásai hatottak . . .

Az *Erdélyi Munkáslap* megszűnt, és nehéz időkben ismét lap nélkül maradt a kolozsvári s általában az erdélyi szocialista mozgalom. A szociáldemokrata sajtó új lendületet 1903 után vesz. Az *Adeverul* megjelenését (1903. augusztus)

¹² Uo.

¹³ ID. JORDÁKY Lajos visszaemlékezései.

1904-ben követi Kolozsváron a kéthetenként, változó címmel megjelenő *Erdélyi Munkás és Kolozsvári Munkás*; 1905-ben a *Nagyváradai Munkás Újság*, 1908-ban a marosvásárhelyi *Munkás* indul meg. Ez a sajtó a temesvári *Volkswillével* együtt, amely megszakitás nélkül folytatja a századfordulótól a szocialista eszme propagálását, így szolgálja az osztályharc fegyverével, a proletár nemzetköziség szellemében, román, magyar és német nyelven a marxista világnézet ügyét.

LAJOS JORDÁKY: LE PREMIER JOURNAL OUVRIER SOCIALISTE A KOLOZSVÁR (CLUJ)

Les traditions que le mouvement socialiste ouvrier de la Transylvanie garde sont bien anciennes. A l'époque de la 1ère Internationale, c'est à dire pendant la période qui précédait les années de 1870, le mouvement socialiste ouvrier a créé dans cette région des organisations importantes, surtout à Temesvár, à Resica et à Arad. Toutefois, la presse ouvrière n'a pu se développer que plus tard. A Arad le journal *Közjólét* (Salut Public) ne verra le jour qu'en 1891, *Új Világ* (Monde Nouveau) et *A munka őre* (Le Gardien du Travail) qu'en 1893 (ces trois périodiques ont paru en hongrois), tandis que la *Volkswille* (en allemand) sera éditée à Temesvár, à partir de 1893. Auparavant le mouvement ouvrier de cette région s'appuyait principalement sur la presse ouvrière viennoise ou budapestoise et sur celle — parue, pour la plupart en langue allemande — de l'Internationale. Le premier journal socialiste en langue roumaine, le *Votul Poporului* a vu le jour également à Temesvár, en 1903.

Quant à la Transylvanie proprement dite, le premier journal ouvrier y paraît en 1901 et porte le titre *Erdélyi Munkáslap* (Journal ouvrier de Transylvanie). Les organismes du parti social-démocrate et les syndicats de la Transylvanie ont bien tâché, vers la fin des années 1890, de fonder un journal socialiste, mais les autorités s'opposaient à la réalisation de ce projet. *Erdélyi Munkáslap* parut finalement à Kolozsvár, son premier numéro fut publié le 1er mai 1901.

Ce *Journal ouvrier de Transylvanie* était une revue mensuelle social-démocrate d'esprit combatif qui se composait d'appels, de proclamations, d'articles de fonds, de lettres ouvrières; des nouvelles et des communications du mouvement ouvrier. Ses articles reflètent fidèlement le niveau idéologique et l'activité pratique du mouvement ouvrier d'une ville importante où l'industrie usinière — au tournant du siècle — était encore dans sa première enfance et la majorité des travailleurs étaient embauchés par les petites entreprises, dans la petite industrie, dans les ateliers des chemins de fer ou dans l'industrie du bâtiment.

Le journal préconise l'internationalisme, rappelle les actions communes des ouvriers hongrois, roumains et allemands et favorise l'avènement du régime socialiste de la production. Il accentue nettement que la lutte de la classe ouvrière contre le capitalisme est „nécessairement une lutte politique” et que la prise du pouvoir forme par conséquent une condition indispensable de la socialisation des moyens de production.

Bien qu'il adopte les thèses du marxisme, certains de ses articles traduisent l'influence des idées de Lassalle et ceci se manifeste surtout dans l'action de la revue pour le droit de vote universel et dans la propagande poussée en faveur des revendications pratiques du mouvement syndical. Dans les articles qui ont une tendance réformiste on ressent surtout l'influence de la social-démocratie allemande.

Le *Journal ouvrier de Transylvanie* jouait un rôle important dans le mouvement social-démocrate de Kolozsvár et de Transylvanie. Il a contribué largement à éveiller la conscience de classe et l'assurance d'une couche ouvrière qui venait à peine de se former.